

ДР ИВО КУСТУДИЈА, ИЗВАЊЦИ У ЦРНОЈ ГОРИ И ОНА О ЊИМА, Обод-Цетиње, 1995.

Интересовање за Црну Гору, њену прошлост, људе и обичаје порасло је на прагу 19. вијека. До тада је она била велика непознаница за међународно окружење. Просто је невјероватно да је први чланак о Црној Гори публикован у штампи сусједне Србије, тек 1825. године. А онда је услједио прави преокрет: за само 20 наредних година, штампа у Србији објавила је око 340 разних чланака о Његошу и Црној Гори. Такав преокрет интересовања десило се и код ближих и даљих сусједа, великих и малих држава. За Црну Гору се у 19. вијеку интересују сви. И Црна Гора се отвара према свима.

Књига др Ива Кустудије - *Извањци у Црној Гори и она о њима*, коју је објавио цетињски "Обод", управо говори о тој широкој отворености Црне Горе према свијету, о доласку у Црну Гору истакнутих личности, њиховом боравку и настојању да допринесу да се Црна Гора чим прије интегрише у цивилизовани свијет Европе. Нијесу они долазили ради своје користи, него ради користи Црне Горе и "напретка своје браће Црногораца и њихове премиле јуначке и слободне Црне Горе - како биљежи један од њих (стр. 67). Долазили су одсвакуд - из Србије, Дубровника, Далмације, Војводине, Босне и др. Ријеч "извањци" - каже аутор, настала је у Црној Гори током прошлог вијека, када су, у већем броју, људи са стране дочели да долазе у ову земљу. Кованица је сасвим јасна. Односи се на људе који су долазили из других наших крајева у Црну Гору и у њој остали да живе и раде, неко дуже, неко краће, а неки и доживотно... Ови људи разних струка, интелектуалних способности и политичких опредељења - знатно су допринијели њеном развоју" (стр.7).

То је у ствари, тако да кажемо, апстракт ове књиге. Ријеч је дакле о врло занимљивој и значајној емиграцији коју аутор разлаже

на сијасет мањих и већих дјелова. Ова тема није имала упоришта у историографији, што је био додатни мотив за аутора, али и напор, јер је за сваког извањца требало прибирати податке како би се сачинио мозаик њихове разнолике дјелатности.

Они су већином већ афирмисани ствараоци на ширим просторима. Уосталом, ево само неких имена: Сима Милутиновић - Сарајлија, Његошев учитељ; Димитрије Милаковић - владин секретар; Борђе Срдић - учитељ за чије се знање вежу први наставни планови и програми у Црној Гори; Милорад Медаковић - Његошев секретар и ађутант; Вук Караџић - "вјечни ученик и учитељ"; Љубомир П. Ненадовић - Ненадмашни путописац и пјесник; Јован Сундечић - велики поборник Југословенства; Милош Костић - "народни светионичар"; Симо Поповић "првјенац црногорског новинарства"; Јован Павловић - министар просвјете; Божо Новаковић - предсједник Цетињске општине, Илија Беара - "васпитач 17. генерација"; Јово Љепава - писац историје књижевности; Стево Чутурило - организатор школства; Лаза Костић - пјесник и миљеник црногорског двора; Симо Матавуљ, хроничар црногорског живота; Валтазар Богишић - научник свјетскога гласа. Затим плејада просвјетних радника, публициста, пјесника, међу којима су Антоније Мацура, Нићифор Дучић, Васа Пелагић, Јован Јовановић-Змај, Јосип Сладе и др.

У вријеме доласка извањаца Црна Гора је била на врло скромном степену свеколиког развитка, живот народа је био подређен култу борбе и слободе. Црна Гора је, како аутор наводи, имала свега 103 чиновника, бираних из 40 породица (13). Крај овога периода, који се поклапа са крајем црногорске државности, Црна Гора је дочекала са бројним листовима и часописима, новим књигама, школама-основним, средњим и вишим, Зетским домом, Државним музејем, читаоницом, штампаријом. Том културно-просвјетном препороду Црне Горе извањци су дали значајан допринос. Др Иво Кустудија у књизи *Извањци у Црној Гори и она у њима*, заиста је упорно прикупљао податке, добро их проучио и потом за свакога од њих дао студиозну оцјену. Добро је што њихов рад интегрише у процес укупних напора Црне Горе да унаприједи свој живот, тако карактеристичан за 19. вијек. Разумије се, ријеч је о књизи коју свако може да чита и која инспирише на нова стваралачка прегнућа.

На једном мјесту у књизи аутор каже: "Црногорци су имали и мане, али су биле у сјенци врлина." Та констатација је тачна. Писци су више писали о врлинама. И странци и извањци. Црна Гора је за

њих "света земља" "са невјероватним кршевима" (73) "Црна Гора је развила јунаштво какво се може мјерити са оним на Термопилима и Маратону" (15) "Црногорац је ратник из љубави". "Црногорци никада нијесу били побијеђени" итд. Овакви и слични записи временом су остајали и једини писани записи о Црној Гори и Црногорцима. О њима пише др Иво Кустудија - професионалац у своме послу и заљубљеник у писану ријеч.

Од ове чињенице пошли би у једну претпоставку: колико је таква Црна Гора била мотив да у њу, у великом броју, дођу поражени белогардејци у октобарској револуцији 1917. године. Међу њима је било највише врских интелектуалаца, који су ангажовањем на културно-просвјетном плану учинили још један корак у препороду Црне Горе. О њима, наравно, не пише др Иво Кустудија. Он је то оставио долазећим генерацијама истраживача.

Проф. др Зоран Лакић